

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

**NHẠC KÍ CÔNG CHIÊNG TRONG ĐỜI SỐNG CỦA
NGƯỜI MUÔNG Ở XÃ SỬ NGÒI, THÀNH PHỐ HOÀ
BÌNH, TỈNH HOÀ BÌNH**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HÓA

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

MÃ SỐ: 608

Sinh viên thực hiện : NGUYỄN TRUNG KIÊN

Giảng viên hướng dẫn : PGS.TS. TRẦN BÌNH

HÀ NỘI- 2013

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành Khóa luận tốt nghiệp “ *Nhạc khí công chiêng trong đời sống của người Mường ở xã Sủ Ngòi, thành phố Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình*”, tôi đã tiến hành điền dã, khảo sát nhiều ngày về công chiêng của người Mường trong các xóm của xã Sủ Ngòi. Trong quá trình thực hiện khóa luận tôi đã nhận được sự giúp đỡ tận tình của các cơ quan, các nghệ nhân và sự chỉ bảo, hướng dẫn tận tình của các thầy cô giáo.

Lời đầu tiên tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành tới Sở Văn Hóa - Thể thao và Du lịch tỉnh Hòa Bình; Trung tâm thư viện tỉnh Hòa Bình; Phòng Văn hóa và Thông tin thành phố Hòa Bình; khoa Văn hóa dân tộc thiểu số - trường Đại Học Văn Hóa Hà Nội; các cán bộ Ủy ban nhân dân xã Sủ Ngòi; các nghệ nhân được ghi trân trọng trong *danh sách những người cung cấp tài liệu...* Tất cả đều nhiệt tình tạo mọi điều kiện thuận lợi, sẵn sàng cung cấp tư liệu giúp tôi hoàn thành khóa luận này.

Đặc biệt, tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới thầy PGS.TS Trần Bình. Với những người học trò vừa mới bước đầu tiếp cận và nghiên cứu như tôi, còn nghèo nàn về kiến thức, non nớt về nghiệp vụ nghiên cứu, thầy đã chỉ bảo tận tình, giúp đỡ tôi rất nhiều trong quá trình làm khóa luận.

Do thời gian và trình độ còn hạn chế, chắc chắn trong khóa luận này còn nhiều thiếu sót. Vì vậy, tôi rất mong nhận được sự đóng góp của quý thầy cô để khóa luận này được hoàn thiện.

Xin chân thành cảm ơn!

Hà nội, tháng 5 năm 2013.

Sinh viên

Nguyễn Trung Kiên.

MỘT SỐ TỪ NGỮ VIẾT TẮT TRONG BÀI BÁO CÁO

TP: thành phố.

TK: thể kỷ.

NQ/ LK3: Nghị quyết liên khu 3.

Trong bài còn sử dụng một số từ ngữ tiếng Mường.

MỤC LỤC

LỜI CẢM ƠN	1
MỤC LỤC	4
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu.....	2
3. Mục đích nghiên cứu.....	3
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
5. Phương pháp nghiên cứu	3
6. Đóng góp của khóa luận	3
7. Bố cục và nội dung khóa luận.....	4
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI MƯỜNG XÃ SỬ NGÒI	5
1.1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội địa bàn cư trú (xã Sử Ngòi, TP. HB).....	5
1.1.1. Đặc điểm tự nhiên.....	5
1.1.2. Đặc điểm xã hội	6
1.2. Tên gọi, nguồn gốc, dân số và phân bố dân cư.....	8
1.3. Đời sống kinh tế (mưu sinh)	9
1.4. Xã hội truyền thống.....	10
1.5. Đặc điểm văn hóa.....	11
1.5.1. Đặc điểm văn hóa vật chất.....	11
1.5.2. Đặc điểm văn hóa tinh thần	13
Tiểu kết chương 1	14
Chương 2. CÔNG CHIÊNG TRONG ĐỜI SỐNG CỦA NGƯỜI MƯỜNG Ở XÃ SỬ NGÒI, TỪ 1986 VỀ TRƯỚC	15
2.1. Một số khái niệm công cụ liên quan	15
2.2. Khái quát về công chiêng Mường.....	18

2.3. Công chiêng Mừng ở xã Sủ Ngòi	19
2.3.1. Nguồn gốc	19
2.3.2. Tên gọi	23
2.3.3. Cấu tạo về công chiêng Mừng ở Sủ Ngòi.....	24
2.3.4. Phân loại công chiêng Mừng ở xã Sủ Ngòi.....	25
2.3.5. Dàn công chiêng Mừng ở Sủ Ngòi	26
2.3.6. Môi trường và nghệ thuật diễn tấu	27
2.3.7. Đặc điểm âm nhạc.....	28
2.3.8. Số lượng công chiêng ở xã Sủ Ngòi hiện nay	29
2.3.9. Công chiêng trong đời sống của người Mừng xã Sủ Ngòi.....	33
2.4. Tín ngưỡng, kiêng kỵ liên quan đến công chiêng.....	43
Tiểu kết chương 2	45

Chương 3. CÔNG CHIÊNG TRONG ĐỜI SỐNG CỦA NGƯỜI

MỪNG Ở XÃ SỦ NGÒI HIỆN NAY	47
3.1. Vai trò của công chiêng trong đời sống của người Mừng	47
xã Sủ Ngòi hiện nay	47
3.1.1. Trong đời sống tâm linh.....	47
3.1.2. Trong đời sống văn hoá	47
3.2. Biến đổi liên quan đến công chiêng hiện nay	48
3.2.1. Biến đổi về môi trường diễn tấu	48
3.2.2. Số lượng công chiêng cổ ngày càng ít dần	49
3.2.3. Chất lượng âm thanh của công chiêng suy giảm.....	50
3.2.4. Các bài tấu công chiêng cổ truyền mai một.....	50
3.2.5. Công chiêng thuộc sở hữu tư nhân, tiểu thương ngày càng nhiều..	51
3.3. Nguyên nhân biến đổi	52
3.4. Một vài khuyến nghị ban đầu về bảo tồn, phát huy các giá trị công chiêng	53

3.4.1. Khuyến nghị về bảo tồn, phát huy giá trị công chiêng	53
3.4.2. Giải pháp thực hiện.....	55
Tiểu kết chương 3	57
KẾT LUẬN	58
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	60
DANH SÁCH NHỮNG NGƯỜI CUNG CẤP TƯ LIỆU.....	62

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Công chiêng và không gian văn hóa công chiêng Mường là di sản văn hóa vô giá. Điều đó không những được các tổ chức văn hóa trong nước, Quốc tế thừa nhận, mà còn được mọi người Việt Nam thấu hiểu. Di sản vô giá đó đã và đang được chính cộng đồng người Mường, chủ nhân của di sản văn hóa công chiêng tự hào, trân trọng, gìn giữ, phát huy.

Hiện nay trong xu thế hội nhập toàn cầu, với sự tác động của hòa nhập quốc tế, của nền kinh tế thị trường, của công nghiệp hóa, hiện đại hóa,... đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của các dân tộc thiểu số đang thích ứng và biến đổi rất nhanh. Tình hình đó đang gây không ít khó khăn cho sự nghiệp bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống của các tộc người và sự đa dạng của văn hóa Việt Nam. Trong đó có bảo tồn di sản công chiêng và các giá trị văn hóa của công chiêng của người Mường. Nghị quyết hội nghị Trung ương lần thứ Năm, Khóa VIII của Đảng cộng sản Việt Nam đã chỉ rõ: *Di sản văn hóa là tài sản vô giá, gắn kết cộng đồng dân tộc, là cốt lõi của bản sắc văn hóa dân tộc, cơ sở để sáng tạo những giá trị mới và giao lưu văn hóa. Hết sức coi trọng bảo tồn, kế thừa, phát huy những giá trị văn hóa truyền thống, văn hóa cách mạng bao gồm cả văn hóa vật thể và văn hóa phi vật thể* [5; tr 63]

Vì những lẽ trên, việc nghiên cứu công chiêng và các giá trị của văn hóa công chiêng trong đời sống của người Mường, nhằm tìm hiểu căn cứ, tạo cơ sở cho việc hoạch định các chủ trương, chính sách, kế hoạch, dự án,... bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa công chiêng Mường là tối cần thiết hiện nay. Cũng vì thế nghiên cứu về công chiêng, văn hóa công chiêng của người Mường ở Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình), nhằm góp phần tìm hiểu văn hóa công chiêng Mường ở Việt Nam nói chung, cũng là đòi hỏi của thực tiễn hiện nay. Xuất phát từ nhận thức trên chúng tôi mạnh dạn chọn đề tài:

Nhạc khí công chiêng trong đời sống của người Mường ở xã Sủ Ngòi, thành phố Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình, làm Khóa luận tốt nghiệp Cử nhân ngành Văn hóa dân tộc thiểu số của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu

Về công chiêng Mường, đã có nhiều công trình nghiên cứu được công bố: *Người Mường (Les Muong)* của Jeanne Cuisinier; *Mơ Mường* của tác giả Vương Anh; *Nhạc lễ của người Mường và người Thái Phù Yên tỉnh Sơn La* của Đinh Văn Ân;... Ngoài ra còn có các bài báo, khảo cứu, nghiên cứu về văn hóa, dân tộc học của Tô Ngọc Thanh (*Mấy vấn đề phương pháp luận về văn hóa dân tộc Mường, giới thiệu một số nhạc cụ dân tộc thiểu số*); Trần Quốc Vượng (*Đôi lời về văn hóa Mường*); Luận văn tiến sĩ văn hóa dân gian của Kiều Trung Sơn với đề tài “*Công chiêng Mường*”;... Trong các công trình nghiên cứu này, ngoài việc nghiên cứu về tập quán mưu sinh, đời sống văn hóa vật chất, tinh thần, xã hội truyền thống... một số tác giả cũng đã bước đầu chú ý và nghiên cứu sâu về nghệ thuật công chiêng Mường, âm nhạc công chiêng Mường.

Tuy vậy, việc nghiên cứu về công chiêng, văn hóa công chiêng, nghệ thuật công chiêng,... của người Mường cũng chỉ mới được chú ý ở một số địa bàn: Mường Bi (Tân Lạc, Hòa Bình ngày nay), Mường Vang (Lạc Sơn, Hòa Bình ngày nay), Ngọc Lặc, Thanh Hóa,... Việc bao quát, điều tra, nghiên cứu văn hóa công chiêng Mường ở các địa phương khác, trong đó có xã Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình) đến nay vẫn chưa thể thực hiện. Bởi thế, nghiên cứu này mong muốn góp phần cung cấp thêm tài liệu về công chiêng và văn hóa công chiêng Mường ở một địa bàn cụ thể tại vùng Mường Hòa Bình.

3. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đề tài này, chúng tôi mong muốn văn hóa công chiêng và công chiêng Mường ở Sủ Ngòi (TP Hòa Bình, Tỉnh Hòa Bình) được nhận thức một cách đúng đắn hơn, cũng như được bảo tồn, phát huy các giá trị tốt hơn nữa.

Để đạt được mục đích trên, các mục tiêu cụ thể của đề tài được xác định bao gồm:

- Thống kê số lượng công chiêng hiện còn được lưu giữ ở một xã Mường: Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình).
- Làm rõ các đặc điểm cũng như vai trò của công chiêng trong đời sống của người Mường ở xã Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình).
- Đề xuất một số giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy giá trị công chiêng Mường ở xã Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình).

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng chính của nghiên cứu này là văn hóa Mường, công chiêng, văn hóa công chiêng Mường ở xã Sủ Ngòi (TP. Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình).

Địa bàn nghiên cứu của đề tài là xã Sủ Ngòi, thành phố Hòa Bình, tỉnh Hòa Bình, trong khoảng thời gian 30 năm lại đây (trước 1986 đến nay).

5. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu này được thực hiện bằng phương pháp chủ yếu: Dân tộc học điền dã, với các kỹ thuật chính: Quan sát, tham dự, hỏi chuyện, phỏng vấn, chụp ảnh, ghi chép,... Thông qua các đợt khảo sát nhiều ngày tại xã Sủ Ngòi, nhằm thu thập các dữ liệu thực địa. Đó chính là nguồn tài liệu chủ yếu của bài khóa luận này.

Để xử lý, các dữ liệu đã thu thập được ở thực địa, các phương pháp tổng hợp, phân tích, so sánh,... được áp dụng trong quá trình hoàn thành khóa luận này.

6. Đóng góp của khóa luận

- Thống kê số lượng công chiêng còn lưu giữ trong một xã Mường.

- Làm rõ vai trò công chiêng trong đời sống văn hóa cùng với các nghi lễ, kiêng kỵ liên quan đến công chiêng Mường ở Sủ Ngòi.

- Đề xuất giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy hơn nữa văn hóa công chiêng trong đời sống hiện nay.

7. Bố cục và nội dung khóa luận

Ngoài phần *Mở đầu*, *Kết luận*, *Phụ lục*, ... nội dung chính của khóa luận được trình bày trong 3 chương:

Chương 1: *Khái quát về người Mường xã Sủ Ngòi*

Chương 2: *Công chiêng trong đời sống của người Mường xã Sủ Ngòi từ 1986 về trước*

Chương 3: *Công chiêng trong đời sống của người Mường ở xã Sủ Ngòi hiện nay*

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chấp hành Đảng bộ xã Sủ Ngòi, *Lịch sử Đảng bộ và nhân dân xã Sủ Ngòi*, Nhà xuất bản Sở TTTT tỉnh Hoà Bình, 2008.
2. Bùi Văn Kín (chủ biên), *Góp phần tìm hiểu tỉnh Hoà Bình*, Ty Văn Hoá, Thông Tin tỉnh Hoà Bình, năm 1972.
3. Bùi Chí Thành, *Nghệ thuật múa Mường*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2001.
4. Cao Xuân Phổ (và các tác giả), *Nghệ thuật Đông Nam Á*, Viện Đông Nam Á, Hà Nội, 1984.
5. Đảng cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm ban chấp hành trung ương khóa VIII*. Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1998.
6. Đặng Việt Bích, *Tìm hiểu văn hóa dân tộc*, Nhà xuất bản Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2006.
7. Jeanne Cuisinier, *Les Muong (người Mường)*, Nhà xuất bản Lao động, Hà Nội, 1995.
8. Kiều Trung Sơn, *Cồng chiêng Mường*, Nhà xuất bản Văn hoá thông tin và Viện văn hoá, Hà Nội, 2011.
9. Hoàng Tuấn Cư (và các tác giả), *Hợp tuyển Văn học Mường*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1996.
10. Hội đồng quốc gia chỉ đạo biên soạn Từ điển bách khoa Việt Nam, *Từ điển bách khoa Việt Nam*, Tập 1, Trung tâm Biên soạn Từ điển bách khoa toàn thư Việt Nam xuất bản, Hà Nội, 1995.
11. Nguyễn Chí Bền (chủ biên), *Vùng Văn hóa cồng chiêng Tây Nguyên*, Nhà xuất bản Viện Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2004.
12. Nguyễn Tri Nguyên (và các tác giả), *Các nhạc cụ bằng đồng - những giá trị văn hóa*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2006.

13. Nhiều tác giả, *Kỷ yếu văn hoá dân tộc Mường*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1999.
14. Nhiều tác giả, *Văn hoá vùng công chiêng Tây Nguyên*, Nhà xuất bản Văn hoá thông tin, Hà Nội, 2004.
15. Tỉnh uỷ - Hội đồng nhân dân - Uỷ ban nhân dân, *Địa chí Hoà Bình*, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, 2005.
16. Trần văn Khê, “*Âm nhạc tại các nước vùng Đông Nam Á*”, Nghệ thuật Đông Nam Á, (Cao Xuân Phổ chủ biên), Viện Đông Nam Á xuất bản, Hà Nội, 1984.
17. Trần Từ, *Người Mường ở Hoà Bình*, Nhà xuất bản Hội khoa học lịch sử, Hà Nội, 1996.
18. Ủy ban nhân dân tỉnh Hòa Bình, *Mơ Mường*, Nhà xuất bản Cty TNHH Bao bì và In Hải Nam, Hòa Bình, 2010.
19. Viện Văn học, *Tuyển tập văn học dân gian Việt Nam (Tập V) Sử thi và Truyện thơ*, Nhà xuất bản Giáo dục, 1999.
20. Viện dân tộc học, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1978.
21. Viện Ngôn ngữ học, *Từ điển Tiếng Việt*, Nhà xuất bản Đà Nẵng, 2005.
22. Võ Thanh Tùng, *Nhạc khí dân tộc Việt*, Nhà xuất bản Âm nhạc, Hà Nội, 2001.
23. Vương Anh (chủ biên), *Mơ – Sử thi dân tộc Mường*, Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1997.